

Expeditie Doggersbank TRIP NAAR EEN HOLLANDSE WILDERNIS

Het klinkt nogal bizar: Nederland heeft er een habitat bij. Eentje, waarvan we niet wisten dat die binnen onze landsgrenzen te vinden is. **Expeditie Doggersbank** stuit op de ene na de andere verrassing. Hoe kan het toch dat we dit bijzondere stuk natuur altijd over het hoofd hebben gezien?

INFO

Bescherm een Wrak

Expeditie Doggersbank vaart onder de vlag van 'Bescherm een Wrak' waarin vereniging Kust & Zee, Stichting De Noordzee, Sportvisserij Nederland en Duik de Noordzee Schoon participeren. De expeditie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij. Ook de expeditieleden zelf steken geld in de trip. Met Bescherm een Wrak willen de vier initiatiefnemers een manier vinden om de wrakken op het Nederland deel van de Noordzee te beschermen en op een duurzame manier te gebruiken.

Meer informatie: www.beschermeenwrak.nl en www.expeditiedoggersbank.nl

Helemaal gevaarloos is hun omgeving niet: in de netten die op het wrak zijn te vinden, zitten een paar dode pollakken. Filmster Klaudie Bartelink filmt de nog kakelverse slachtoffers van ghostfishing, terwijl ik er met vier grote lampen anderhalve meter boven hang om het toneeltje mooi uit te lichten. Even later nemen we een kijkje bij supportduikers Harold Batteram en Jasper Kuipers, die een stukje verderop hard aan het werk zijn om grote stukken net in een postzak te stouwen. Klaudie

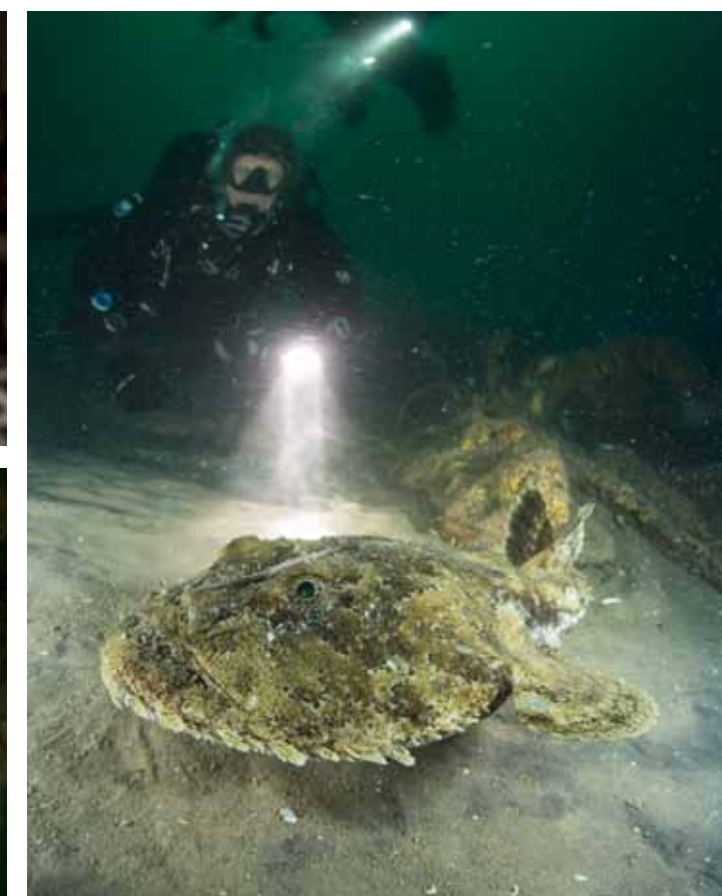
Wat een joekel! Met een kop als een overmaatse pannenkoek ligt hij roerloos op het zand, half onder een stalen plaat: een dikke, vette zeeduivel!

Heel geduldig laat hij zich bekijken. Af en toe zet hij het hengeltje bovenop zijn kop rechtop maar de jonge kabeljauwtjes, die voor zijn neus zwemmen, negeert hij volkomen. Meneer heeft waarschijnlijk de buik al vol. De zeeduivel is één van de vaste bewoners van wrak 117976, een stipje op de zeekaart in het uiterste noordoosten van de Doggersbank, Dogger Tail End. Het is relatief dicht bij huis, maar het voelt als het einde van de wereld. We zijn de eersten ooit, die op wrak 117976 duiken. Klaarblijkelijk een oud vissersschepje, maar niemand weet de naam. Expeditie Doggersbank 2012: aan boord van de Cdt. Fourcault bevinden zich vijf duikende marien biologen, elf supportduikers, een filmster, twee onderwaterfotografen, twee plasticvisser, een technische man en een negenkoppige bemanning onder leiding van kapitein Pim de Rhodes en zijn vrouw Angel. Het is eind juni en Nederland beleeft één van de natste en meest winderige zomers ooit. Het hele seizoen al kenmerkte zich door afgezegde Noordzeetrips: er ging er vanwege voortdurend te hoge golven bijna geen één door. Ook de expeditie kampt met slecht weer: we zijn een dag later dan gepland

vertrokken uit de haven van Scheveningen. En het gemiddelde ligt de eerste paar dagen op slechts één duik per dag. Met een beetje mazzel is er elke dag net een periode van een paar uur dat de golfhoogte onder de drie meter komt. Voor de meeste duikschepen nog steeds veel te hoog maar de Cdt. Fourcault is een heel stabiel schip en onder het wateroppervlak hangt een grote duikkooi te wachten waarmee we na de duik relatief comfortabel door de kraan weer aan dek worden gezet.

ZEEWOLF

Het klinkt allemaal erger dan het is. Oké, het is op de Doggersbank boven water maar 14 graden, terwijl Nederland net even een klein hittegolfje te pakken heeft. En onder water is het ook nog erg koud, maar dat deert niet. Het water is mooi helder, de kenteringen duren uren en er is razend veel te zien. We vallen van de ene verbazing in de andere. Zoals bijvoorbeeld op het wrakje van de Jeanette Kristine, een mooi begroeid houten viskottertje van Deense afkomst dat op dertig meter diepte op een bijna hagelwitte zandbodem ligt. We waren er vorig jaar ook al geweest en vergaapten ons aan een enorme school kabeljauw. Iedereen aan boord was een beetje bang dat die honderden grote vissen inmiddels weggevangen zouden zijn. Maar dat is het niet geval, ze zitten er nog steeds.

Filmster Klaudie Bartelink filmt de nog kakelverse slachtoffers van ghostfishing, terwijl Annet van Aarsen er met vier grote lampen anderhalve meter boven hangt om het toneeltje mooi uit te lichten.

en ik zien het vanuit onze ooghoeken ongeveer tegelijkertijd: een grote donkere schim die meters van het wrak op het zand ligt. Wat is dat? Als een speer zwemmen we er naar toe en dan wordt het duidelijk: een forse zeewolf, die verstoord probeert te ontsnappen aan onze ongewenste aandacht. Hij was klaarblijkelijk op jacht op het zand; hij heeft iets groots in zijn bek, de kaken kunnen niet eens meer op elkaar. In een wolk van stof schiet hij weer terug naar het wrak van de Jeanette Kristine, dat zo te zien zijn huis is. Daar spuugt hij zijn prooi uit: we zien een grote kapotte schelp van een wulk en een heremietkreeft die hulpeloos en naakt op het zand valt. Daar was het de Zeewolf om te doen: hij schrokt het kreeftje in één hap naar binnen. Tijdens de opstijging maken we een klein vreugdedans op onze stops. We hebben iets heel bijzonders gezien: een zeewolf in Nederlands water. Eenmaal aan boord weten we niet hoe snel we de camera uit zijn behuizing moeten halen om de beelden nog eens te bekijken: het staat er allemaal op, prachtig om te zien hoe deze jongen eerst een 'nootje' moest kraken voor hij aan zijn lunch kon beginnen. Alleen de fotografen – Cor en Udo – kijken sip: zij hebben het hoogtepunt van de Jeanette Kristine helemaal gemist.

UITBREIDING SOORTENLIJST

Over sipkijkers gesproken: de biologen aan boord zijn halverwege de trip de wanhoop

nabij. De koelkast puilt uit met allerlei zeedieren, ze lopen hopeloos achter met determineren. De eerste paar dagen was alleen Arjan Gittenberger aan het werk, de anderen hadden te veel last van zeeziekte om lange tijd met de neus in de boeken te zitten of door een oculair te turen. Inmiddels is iedereen goed ingeslingerd maar de biologen moeten voor vele uren werk inhalen. «We slaan een duik over», zegt Wouter Lengkeek. Ze hebben er grote moeite mee, maar het moet gebeuren. Het is hard werken voor de vijf. Ze hebben een verzoek gekregen van Naturalis, het Biodiversiteits Centrum van Nederland: verzamel van tachtig diersoorten vijf exemplaren. Gek genoeg heeft het museum in Leiden bar weinig dieren uit de Noordzee in de collectie, de focus is - als het om onderwaterleven gaat - altijd meer op de overzeese gebiedsdelen geweest. De biologen hopen daarnaast tijdens de expeditie van 2012 de Nederlandse soortenlijst weer flink te kunnen uitbreiden. Tijdens de expeditie van 2011 ontdekten ze ook al in een paar duiken tijd zo'n tien soorten waarvan eerder niet bekend was dat ze zich in Nederland hadden gevestigd. Dat zelfde kunstje herhalen de biologen tijdens de expeditie van 2012 met gemak. Ze hadden er van te voren eigenlijk al stiekem op gerekend en het is eenvoudig te verklaren: van de leefgemeenschappen op de ver afgelegen

delen van de Nederlandse Noordzee – zoals de Doggersbank maar ook de Klaverbank - is bar weinig bekend, zeker als het gaat om de wrakken. Het is simpelweg onontgonnen gebied. «We hebben een nieuwe habitat voor Nederland ontdekt», zegt Arjan Gittenberger na een paar dagen. «Nou ja, nieuw... Tot nu toe hebben we hem over het hoofd gezien. Want die Doggersbank, die ligt er natuurlijk al heel lang. Daar is niets nieuws aan.» Hij heeft het over een koudwaterhabitat die je niet zo snel in Nederlands water zou verwachten. Eerder in Noorwegen of Schotland. Grote kolonies met reusachtige dodemansduim

INFO

Nieuwe soorten

De biologen zijn nog niet klaar met het uitzoeken van de expeditieresultaten. Maar één ding weten ze zeker: ook de expeditie van 2012 leverde minstens tien diersoorten op, waarvan we tot nu toe niet wisten dat ze zich op Nederlands grondgebied hebben gevestigd. Onder deze dieren zijn onder andere de Zee-aardbei (*Sidnyum elegans*, een kolonievormende zakpijp) te vinden, de ijszeester (*Martasterias glacialis*) en de paddestoelkrab (*Eurynome Aspera*).

Wrak 117976. Een naam is onbekend maar het lijkt om een vissersboot te gaan.

Verspeeld. De bollenpees van een boomkornet.

zijn er opvallend aanwezig. Maar ook - op grote diepte - veel roodwieren. En zelfs groenwieren! Het bewijs dat het zicht op de Doggersbank het hele jaar door bijzonder goed moet zijn: deze wieren hebben licht nodig om te kunnen overleven. Dichter bij de kust en in Zeeland zie je ze nooit dieper dan een paar meter. Maar op de Doggersbank zien we her en de heel veel plukken, gewoon op ruim dertig meter. Bijzonder.

KILO'S EN POTJES

In de leefruimte van de Cdt. Fourcault staat de tafel bedekt met petrischalen en potjes. In een zuurkooltonnetje met alcohol liggen tientallen zakjes met dieren: naaktslakken, schelpdieren, krabbetjes, heremietkreeften, mosdiertjes, hydroidpoliepen, zeepokken, kwalletjes, een jonge donderpad, een baby snotolf... Allemaal keurig voorzien van een nummer, de vindplaats en een wetenschappelijke naam. Het is enigszins te ruiken dat de biologen een inhaalslag moeten maken. Niet alles wat uit de koelkast van de biologen komt, is vers. Maar ze werken stug door. De enige reden om 'op te breken' is dat Tom, de kok, in zijn kleine kombuis weer eens een overheerlijke maaltijd in elkaar heeft gedraaid: dat eten móet vanzelfsprekend warm op tafel. Kilo's en Potjes is het thema van de expeditie. De tweede helft van dit motto - potjes - slaat op het werk van de biologen. En de kilo's gaan over de

hoeveelheid netten die de supportduikers van de wrakken willen verwijderen. Vijfhonderd kilo hebben ze zich van tevoren als doel gesteld. Op het voordek staan een paar grote bigbags waar de buit in wordt verzameld. En elke keer als de hefballonnen boven water komen en de gevulde postzakken op het dek worden getakeld, staan de supportduikers bij de unster die aan een stalen pijp is opgehangen. Eén voor één worden de zakken aan het weegapparaat gehangen. Een zak van twintig kilo, eentje van dertig kilo... Het telt snel op.

BEANGSTIGEND

Op wrak 117976 heeft nog niet zo lang geleden een kotter zijn netten verspeeld. Op de bodem tussen de verschillende wrakdelen ligt een enorme bollenpees. Hoewel de boomkorvisserij momenteel veel kritiek krijgt, is het op de wrakken niet echt een probleem. Als een boomkorvisser zijn tuig verspeelt omdat hij te dicht langs een obstakel op de zeebodem vaart, is er van ghostfishing nauwelijks sprake. De netten zijn zwaar én dik en liggen in de regel strak over de bodem. Je moet als vis een sukkel zijn, om in zo'n verspeeld net verstrikt te raken. Dat is anders met staand wand: ragfijne netten van nylon, die omhoog gehouden door drijvers, recht overeind op de bodem staan. Ook duikers willen er wel eens in vast komen

te zitten omdat het zo slecht te zien is. En kabeljauwen hebben er ook een handje van, gevolgd door grote Noordzeekrabben die graag aan zo'n dode vis knabbelen. Maar het stelt de supportduikers voor een dilemma: als ze zo'n boomkortuig bergen, zijn ze in één klap hard op weg om hun 'streefgewicht' te halen. Maar de bollenpees laten ze liggen: dan toch maar snijden aan de veel lichtere nylon netten.

Het is toch een beangstigende gedachte: zelfs op de wrakken die honderden kilometers van de bewoonde wereld liggen, zijn veel verspeelde netten te vinden. Geen één wrak uitgezonderd. Die onbekende Doggersbank is bij de vissers klaarblijkelijk toch niet zo onbekend. De twee bigbags op het voordek van de Cdt. Fourcault zijn in een mum van tijd gevuld. Al moeten we eerlijk bekennen dat de biologen, ondanks die ene gemiste duik, eerder klaar waren met hun doelstelling: tachtig soorten verzamelen voor Naturalis. Een paar dagen voordat de expeditie ten einde is, knallen de kurken: zowel de kilo's als de potjes uit het thema zijn tot een goed einde gebracht. Dat het zo snel ging, is maar goed ook. De wind trekt weer aan, de golven lopen op tot een meter of vijf, zes. De laatste twee dagen gaat niemand het water meer in. Het blijft Nederland, het is de Noordzee: soms kun je niet duiken. Maar als het wél kan, dan moet je beslist gaan!

ONDERZOEKEN

Behalve het biologisch onderzoek en het verwijderen van spooknetten, werd er meer werk verzet aan boord van de Cdt. Fourcault:

Ivar Klerks en Pim Jonker waren mee om - met hulp van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed - zo veel mogelijk gegevens te verzamelen over een aantal onbekende scheepswrakken op de Doggersbank. De twee supportduikers denken met wraknummer 6172 mogelijk het

Engelse vissersschip Crane te hebben teruggevonden, dat in 1904 door de Russen naar de kelder werd geschoten. Verder onderzoek moet uitwijzen of dat inderdaad zo is. Nils Bloem en Lars van Garderen lopen stage bij Stichting De Noordzee. Aan boord hielden ze

zich bezig met plastic onderzoek. Geregeld hingen zij een speciaal net overboord om te kijken of er in de Noordzee veel schadelijke microplastics voorkomen. De monsters, die tijdens de expeditie werden genomen, worden nu onderzocht in het laboratorium. Bacteriën, die bestand zijn tegen de

nieuwste vormen van antibiotica: het is de nachtmerrie van ziekenhuizen maar ze komen voor. Microbioloog Reindert Nijland die mee was aan boord, heeft een aantal monsters op kweek gezet. Wat blijkt: resistente bacteriën zijn in de Noordzee niet moeilijk om te vinden.

FOTO: COR. KUYVENHOVEN (RECHTS), LUDO VAN DONGEN (LINKS)